

UP SZ

UP
Pedagógiai
Szemle

2015 / 9–10.

VEKERDY TAMÁS 80. SZÜLETÉSNAPIJÁRA

A tanárképző központok helye és szerepe

Az informális tanulás értelmezései

Kamerával az osztályteremben

A pedagógus (iskolán kívüli) felelősségéről

A gilvánfai Nyitott Ház Tanoda

Egy angol demokratikus iskola a múlt században I.

Az iskolai eredményességet befolyásoló tényezők

IMRE KATALIN TANÁRNŐ ÉS

TÉL TAMÁS PROFESSZOR KRÓNIKÁI

UP SZ

ÚJ Pedagógiai Szemle

65. évfolyam
2015 / 9–10.

MAGYAR
PEDAGÓGIAI
TÁRSASÁG

OKTATÁSKUTATÓ
ÉS FEJLESZTŐ
— — INTÉZET

TARTALOM

A képekről

LÁTÓSZÖG

- 5 KERÉNYI MÁRIA:** Intés a Tanítványokhoz – Vekerdy Tamás 80. születésnapján
- 10 VEKERDY TAMÁS:** Életem és az irodalom
- 14 IMRE KATALIN:** Jó portfólióm
- 23 TÉL TAMÁS:** Tanári doktori program fizika szakmódszer-tanból az ELTE-n

TANULMÁNYOK

- 30 BODORKÓS LÁSZLÓ:** A tanárképző központ helye és szerepe a pedagógusképzés akkreditációs eljárásaiban
- 46 STÉBER ANDREA – KERESZTY ORSOLYA:** Az informális tanulás értelmezései a XXI. században

MŰHELY

- 61 Kamerával az osztályteremben**
GALÁNTAI JÚLIA: Audiovizuális technikák használata az oktatáskutatásban
- NÉMETH KRISZTINA:** Az ellenállás képei – Vizuális módszerek az iskolai ellenkultúra vizsgálatában

ÉRTELMEZÉSEK, VITÁK

- 84 HOFFMANN RITA – FLAMICH MÁRIA:** Kicsöngettek(!?)
– Gondolatok a pedagógus (iskolán kívüli) felelősségéről

PEDAGÓGIAI JELENETEK

- 91 BOZSIK VIOLA:** Gilvánfai fák, 2013. november 16.
Szinte minden héten megyünk valahová – **HEINDL PÉTER** és **AMBRUS LÁSZLÓ**, a gilvánfai Nyitott Ház Tanoda munkatársait kérdezte **BOZSIK VIOLA**, 2014. november 16.
AMBRUS LÁSZLÓ: I. Tanodák Éjszakája, Gilvánfa, 2015. április 17.

KITEKINTÉS

- 107** A Dartington Hall-i demokratikus iskola W. B. Curry irányítása alatt I. (Fóti Péter)
-

SZEMLE

- 119** John Hattie: Visible learning – A synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement. (Az iskolai eredményességet befolyásoló tényezők) (Juhász Valéria)
-

ABSTRACTS

NAPLÓ

- 137** Gádorné dr. Donáth Blanka (1921–2015) (Kereszty Zsuzsa)
Az MPT Staféta tábora és a Kultúrák Közötti Kommunikáció találkozója (Kiss Hajnal)
-

144 Szerkesztői jegyzet

A címlapon: három nemes ifjú a kispánai várban

- B4** VEKERDY TAMÁS: Idézetek a *Nők Lapja* tanácsadó rovatából
-

UJ

Pedagógiai Szemle

Az Oktatókutató és Fejlesztő Intézet folyóirata
Szakmai közreműködő:
Magyar Pedagógiai Társaság

Szerkesztőbizottság

HALÁSZ GÁBOR | *elnök*

GLOVICZKI ZOLTÁN | **HORVÁTH ZSUZSANNA** |

KÁLLAI MÁRIA | **MÉSZÁROS GYÖRGY** | **NYÍRI**

KRISTÓF | **TURI KATALIN** | **VASS VILMOS**

Szerkesztők

TAKÁCS GÉZA | *főszerkesztő*

BOZSIK VIOLA | **VESZPRÉMI ATTILA**

Olvasószerkesztő

GYIMESNÉ SZEKERES ÁGNES

Lapterv

SALT COMMUNICATIONS KFT.

Tördelő

KOMÁROMI NYOMDA ÉS KIADÓ KFT.

Megrendelés

HIRMONDÓ ÁGNES

E-mail: kiado@ofi.hu

Szerkesztőség

Oktatókutató és Fejlesztő Intézet,
Kiadói és Kommunikációs Igazgatóság

Igazgató: Pálfi Erika

1143 Budapest, Szobránc u. 6–8. II. em. 213.

Telefon: 06 1 235 7200/213

Mobil: +36 30 789 1807

E-mail: upsz@ofi.hu

Internet: <https://folyoiratok.ofi.hu/uj-pedagogiai-szemle>

Facebook: facebook.com/ujpedszemle

Felelős kiadó

Az Oktatókutató és Fejlesztő Intézet

főigazgatója: Kaposi József

Megjelenik kéthavonta.

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Zrt.

Hírlap Igazgatóság, Hírlap Értékesítési Osztály.

Előfizethető a postahivatalokban, illetve megrendelhető a szerkesztőség címén.

Előfizetési díj 1 évre 3600 Ft, egy lapszám ára: 600 Ft.

Nyomda: Komáromi Nyomda és Kiadó Kft.,

2900 Komárom, Igmándi út 1.

Ügyvezető igazgató: Kovács János

Terjedelem: 9 ív

Készült: 750 példányban

ISSN 1215-1807 (nyomtatott)

ISSN 1788-2400 (online)

INDEX 25701

SZÁMUNK SZERZŐI:

AMBRUS LÁSZLÓ

tanár, tanodavezető | Nyitott Ház Tanoda |
Gilvánfa

BODORKÓS LÁSZLÓ

minőségügyi mérnök | ny. egyetemi
főtanácsos | Nyugat-magyarországi Egyetem,
Sopron-Szombathely

BOZSIK VIOLA

szerkesztőségi munkatárs |
Új Pedagógiai Szemle | Budapest

FLAMICH MÁRIA

angol nyelv és irodalom szakos
középiskolai tanár | tantervfejlesztő |
doktorandusz hallgató |
ELTE PPK Neveléstudományi
Doktori Iskola

FÓTI PÉTER

villamosmérnök | történész | programozó |
elnök | Demokratikus Nevelésért és Tanulásért
Közhasznú Egyesület

GALÁNTAI JÚLIA

junior kutató-elemző | OFI

DR. HEINDL PÉTER

történelemtanár, jogász, programvezető |
Szent Márton Caritas Alapítvány | Pécs

HOFFMANN RITA

angol nyelv és irodalom szakos
középiskolai tanár | tantervfejlesztő |
doktorandusz hallgató | ELTE PPK
Neveléstudományi
Doktori Iskola

IMRE KATALIN

biológia-filozófia-emberismeret-etika-
vallásismeret szakos tanár

DR. JUHÁSZ VALÉRIA

nyelvész | főiskolai docens |
Szegedi Tudományegyetem | Juhász Gyula
Pedagógiai Kar | Magyar és Alkalmazott
Nyelvészeti Tanszék

KERÉNYI MÁRIA

igazgató | Zöld Kakas Líceum | Budapest

KERESZTY ORSOLYA

habilitált egyetemi docens | intézetigazgató |
ELTE-PPK Felnőttképzés-kutatási és
Tudásmenedzsment Intézet

KERESZTY ZSUZSA

magyartanár | pszichológus | Budapest

KISS HAJNAL

magyar-angol szakos tanár | Budapest

NÉMETH KRISZTINA

junior kutató-elemző | OFI

DR. TÉL TAMÁS

fizikus | egyetemi tanár |
ELTE-TTK, Elméleti Fizika Tanszék |
a Fizika Tanítása PhD program vezetője |
az MTA-ELTE Elméleti Fizikai Kutatócsoport
vezetője

STÉBER ANDREA

andragógus | doktorandusz hallgató |
ELTE-PPK Neveléstudományi Doktori Iskola
| képzési és fejlesztési szakreferens |
Doctusoft Kft.

VEKERDY TAMÁS

klinikai gyermek szakpszichológus

FÓTI PÉTER

A Dartington Hall-i demokratikus iskola W. B. Curry irányítása alatt I.^{1, 2}

„Iskola, amit a barátaim haladónak, ellenségeim bolondnak tartanak”

KITEKINTÉS

BEVEZETŐ

W. B. Curry³ (1900–1962) 26 éven át, 1931–1957 között vezette az angliai Devon megyében a Dartington Hall-i iskolát.⁴ 1947-ben az Oktatás és nevelés a lelki egészség érde-

kében (*Education for Sanity*) című könyvében összefoglalta nevelési, oktatási gondolatait. Ennek a könyvnek az első fejezetét „fordítottam-fordítottam” magyarrá.⁵ A könyv fülszövegét Bertrand Russel írta: „...a könyv azokkal a kérdésekkel foglalkozik, amelyeket haladó gondolkodású szülők tesznek fel a progresszív al-

¹ W. B. Curry: *Education for Sanity* című műve első fejezetét (1–38. o.) fordította, összefoglalta és a bevezetőt írta: Fóti Péter. – William Heinemann LTD, London – Toronto. 1947.

² A fordítást Széger Katalin ellenőrizte és javította.

³ Az iskola történetéről magyarul Fóti Péter: Bill Curry és a Dartington Hall Iskola c. cikkében olvashatnak. Letöltés: http://www.tani-tani.info/darrington_hall (2015. 10. 26.)

⁴ Az iskola (1926–1987) között működött. Az iskolát az amerikai milliomos Elmhirst házaspár alapította, akik 1926-ban megvették a devon-i Totnes városka melletti, kiterjedt Dartington Hall birtokot. A birtokon számos mezőgazdasági és ipari vállalkozás mellett egy iskolát is létrehoztak, amelyet eleinte maguk igazgattak. 1930-ban döntöttek úgy, hogy az iskolának saját igazgatóra van szüksége. Választásuk az akkora már iskolaigazgatói tapasztalattal rendelkező William Burnlee Curry-re esett. Curry 1957-ben egészségügyi okokból visszavonulni kényszerült. 1962-ben autóbaleset áldozata lett. Curry után az iskolának még hat igazgatója volt. Az iskolaigazgatókat a Dartington Hall-i birtok intéző bizottsága választotta ki, nem mindig szerencsés kézzel. Ennek ellenére az iskola prosperált. Elveiben továbbra is úgy működött, mint azt Curry kialakította. Az iskola bezárásáról a birtok intézői döntöttek 1987-ben, a gyerekek és a tanárok ellenére. Az iskola három volt tanára az iskola bezárása után a gyerekek egy részével együtt megalapította a SANDS demokratikus iskolát a közeli Ashburton-ben. Ez az iskola jelenleg is működik (honlapjuk: <http://www.sands-school.co.uk/>). A Dartington Hall-i iskola múltjáról az egykori tanárok és diákok által működtetett honlapon található még információ: <http://www.dartingtonhallschool.co.uk/>. Ma azok az iskolák, amelyek a Dartington Hall-i iskolához hasonló önkormányzatokat működtetnek, demokratikus iskolának nevezik magukat. Világszerte 200 és 300 között van a számuk. Nemzetközi szervezetük a IDEC (International Democratic Education Conference), Európai szervezetük az EUDEC (European Democratic Education Community). Ennek magyar tagszervezete a 2011-ben alakult Demokratikus Nevelésért és Tanulásért Egyesület. (<http://www.demokratikusneveles.hu>)

⁵ A könyv eredetileg párbeszédként íródott, amit én monológgá alakítottam és a szövegbe alcímeket iktattam. (Tartalmi módosítás egyetlen elemnél van: annak idején Angliában megengedett volt a gyerekek testi fenyítése. Ezt csak 1987-ben törölték el. Curry-t ebben a vonatkozásban modernizáltam, és úgy írtam, mintha már utána volnánk.) W. B. Curry írásai nagy hatással vannak rám. Úgy érzem, neki sikerült következetesen kifejteni mindazt, aminek alapján sikeresen lehet működtetni egy humánus iskolát. Ez nem kíván mechanikus másolást, de ha az alapelvek nem világosak, akkor egy iskola nem fog úgy működni, ahogy szeretnénk.

ternatív) oktatással kapcsolatban. Remélem, széles körben olvassák majd, és miközben olvassák, egyet is fognak vele érteni, mert az írás meggyőző és nem provokatív. Curry úr nagy tapasztalattal rendelkezik, amelyet először Angliában, majd az Egyesült Államokban szerzett iskolavezetőként. Ma a Dartington Hall iskolát vezető nagy sikerrel. Három gyerekem hozzá járt iskolába, ennél fogva jól ismerem őt. A könyv nagyon olvasmányos, és mindazon szülők érdeklődése-re számot tarthat, akikben kétségek élnek a hagyományos oktatási módszerekkel kapcsolatban.”

A SZABADSÁG HATÁRAI

Az emberek sehol nem csinálhatják csak azt, amit szeretnének. A mi iskolánkban azonban sokkal nagyobb szabadságot élveznek, mint a tradicionális iskolákban, és a szabadság korlátainak legnagyobb részét az önkormányzat vezeti be. (Az önkormányzatban részt vesznek a tanárok, a nevelőtanárok és természetesen a gyerekek is: a szavazatok többsége az övék).

A gyerekeknek, különösen a kisebbeknek, biztosan szükségük van arra, hogy olyan felnőttek legyenek körülöttük, akik gondoskodnak róluk, akik, ha kell, rendelkezésükre állnak, akik erősek és megbízhatók, és akik, ha kell, átveszik a teljes felelősséget. Szükségük van a szeretet és a védelem nyújtotta biztonságra. Csak az a gyerek boldog, akit szeretnek, és csak a boldog gyerek egészséges lelkileg.

A FELNŐTTEK TEKINTÉLYÉNEK HATÁRAI

A felnőttek tekintélye tehát szükséges és megkerülhetetlen, mégis, a gyerekek egész-

séges fejlődéséhez a háttérbe kell szorulnia. Minden gyereknek meg kell adni a lehetőséget, hogy racionális, dönteni tudó lénnyé válhasson, képes legyen tanulni a hibáiból

és a maga lábára tudjon állni. Tapasztalatokat kell szereznie, hogy megtudja, mit szeret, és mit nem. Fontos, hogy őszinte tudjon maradni, legyenek valódi érzelmei, legyen saját véleménye, ne mások szabják meg, hogy kellene éreznie és gondolkodnia. Nem hiszem, hogy ez a szabadságot és a biztonságot nyújtó környezeten kívül megtörténhetne. A felnőttnek ott kell lennie és bírnia kell a gyerek bizalmát, tudnia kell, hogy mikor kell beavatkoznia. Ez a biztonság feltétele. De tudnia kell azt is, hogy mikor kell önállóságot biztosítani a gyerekeknek. E nélkül nincs szabadság. A felnőttnek el kell fogadnia, hogy a gyermek

fejlődésének szükségszerű lépcsőfoka, hogy döntéseket hozzon, felelősséget vállaljon. A szabadság a fejlődés feltétele.

a szabadság korlátainak legnagyobb részét az önkormányzat vezeti be

a szabadság a fejlődés feltétele

A GYEREKEK TISZTELETE

A nevelést nem szabad ahhoz hasonlítani, mint amikor a szobrász a nedves agyagból megformáz egy tetszőleges figurát. A gyermek ugyanis nem alakítható tetszőlegesen.

A szülők, felnőttek feladata a gyerek védelme, néha még önmagával szemben is. Biztosítaniuk kell a gyerek fejlődésének feltételeit. De mindenekelőtt tisztelniük kell a gyereket. Bertrand Russell írta a *Principles of Social Reconstruction* (A társadalmi újjáépítés alapelvei) című könyve oktatásról szóló fejezetében:

„Ahol a tekintélyre szükség van, ott emellett feltétlenül jelen kell lennie a tiszteletnek is. Az tanít és nevel jól, aki képes tisztelttől átharva segíteni a fiataloknak kiteljesedésükben. A mások iránti tisztelet az, ami hiányzik mindazokból, akik mechanikus, merev rendszereket támogatnak, mint a militarizmus, a kapitalizmus, a fabiánusok tudományos szervezetei és a mindenféle más börtönszerű intézmények, amelyekbe a reformerek és a reakciók megpróbálják belekényszeríteni az emberi szellemet. Az oktatásban, amelynek szabályait a kormányhivatalok terjesztik, a nagy osztályokkal, rögzített tantervvel és túldolgoztatott tanárokkal, a mindebből következő felszínséggel és közepszerűséggel, szinte kivétel nélkül általános a tisztelet hiánya. A tisztelet képzelőerőt és melegséget jelent. Azok érdekében kíváncsiak a legnagyobb képzelőerő, akik a legkevésbé képesek az előrehaladásra, vagy a legerőlenebbek. A gyerek gyenge és tudatlannak tűnik, a tanár erős és a mindennapi szóhasználat szerint bölcsebb, mint egy gyerek. A tanár vagy a bürokrata könnyedén nézi le a gyereket a látszat szerinti alacsonyabbrendűségéért. Azt gondolja, hogy az ő feladata a gyerek „formálása”. Képzletében ő a fazekas, és a gyerek az agyag. Így ad a gyerekek természetellenes alakot, amely az évek

alatt megkeményedik, feszültségeket és szellemi elégedetlenséget okoz, amelyből kegyetlenség fakadhat, az a meggyőződés, hogy másoknak is keresztül kell menniük ezeken a torzulásokon. Az az ember, akiben van tisztelet, nem gondolja azt, hogy neki „formálnia” kell az ifúságot. Azt érzi, hogy minden, ami él, különösen az emberi lények, és ezen belül is a gyerekek, valamiféle szentség megjelenései, meghatározhatatlanok, határtalanok, egyszerűek, értékesek és különlegesek, megtestesítései a világ lehetőségeinek. A gyerekek közelében különös alázatot érez, olyasmit, amit nem lehet racionálisan megmagyarázni, és ami mégis nagyobb bölcsességről tanúskodik, mint a magabiztos és önelégült tanár vagy szülő okossága. A gyerek látható elesettség, az, hogy a gyerekeknek szüksége van rá, emlékezteti felelősségére. Képzelőreje megmutatja neki, hogy mi minden lehet a gyerekből, jó vagy rossz, attól függően, hogy késztetéseit támogatják vagy akadályozzák, látja, ha a gyerek reményeit megcsalják, mennyire csökken majd életeréje; ugyanúgy, ahogy a bizalmatlanság megsebz, és kívánságai elbizonytalanodnak. Mindez arra ösztönzi, hogy segítsen a gyerekeknek a csatában, amit vív, igyekszik őt felszerelni és erősíteni, de mindezt nem az állam vagy valami más tekintély érdekei szerint, hanem arra figyelve, ami felé a gyermeki szellem igyekszik. Az az ember válhat igazi nevelővé, tanítóvá, az kap tiszteletet, aki mindezt érzi, aki nem veszélyezteti a gyerek szabadságát.”⁶

Ha ezt a beállítódást/hozzaállást sokan magukévá tennék, akkor a világ egyetlen

⁶ Russell, B. (1916): *Principles of Social Reconstruction*. G. Allen & Unwin Ltd, Charlottesville. 146–147. o.

generáció alatt mérhetetlenül jobbá válna. Amire ma szükség lenne, az több kedvesség és kevesebb gyűlölet; több remény és kevesebb félelem; nagyobb szimpátia és kevesebb irigy ellenségeség az idegennek tűnő új eszmékkel szemben. Komolyan kéne vennünk az új értékeket a régi szokások és tradíciók féltő követése helyett; és mindenekelőtt elfogulatlanul késznek kellene lennünk arra, hogy az új, a tudományok által teremtett világ lehetőségeit ésszerűen kihasználjuk. Sajnos mindezek a negatív gondolatok és érzések, a félelem és az előbújó gyűlölet, az elfogulatlan, racionális gondolkodásra való képesség hiánya nem kis mértékben a tekintélyelvű oktatási rendszer termékei.

A TANÁROK HATALOMVÁGYA

Azok a tanárok, akik szeretik (élvezik) a hatalmat, mindig találnak majd indokot annak gyakorlására. *Csak akkor adnak szabadságot a tanítványaiknak, ha rákényszerülnek. Ezzel szemben azok, akik nem szeretik a hatalmat, nem bíznak benne, nem fognak élni vele, amíg komoly indok nincs rá.* A valóságban ez mindig a szituáció megítélésén múlik, ez viszont erősen függ attól, hogy a tekintélyre akar-e támaszkodni valaki, vagy inkább minimalizálni akarja-e azt. Szeretném, hogy a tanárképzésbe belépőket pszichológiai vizsgálatnak vessék alá, hogy nincs-e bennük túlzott hatalomvágy. Nem mondom, hogy *semmi* hatalomvágy ne legyen bennük, mert annak *kis* mértéke növeli pedagógiai hatékonyságukat. Azok a tanárok, akikből ez teljesen hiányzik, nem tudnak biztonságot nyújtani a gyerekek-

nek, és ezzel kárt okoznak. A tanárokból tehát lehet egy kis hatalomvágy, de ennek tudatában kell lenniük, és látniuk kell annak veszélyeit is. Amennyiben szükséges, tudniuk kell cselekedni, és ezt az eltökéltséget a gyerekeknek is éreznük kell. MASHOGY fogalmazva, „a gyerekek oldalán kell állniuk”, ahogy ezt Homer Lane⁷ mondta. Ő vezette azt az úttörő jelentőségű gyermekköztársaságot Angliában (1913–17), amely először alkalmazta a szabadság és az önkormányzat módszerét bűnöző gyerekek körében, és nagyszerű eredményeket ért el. Nézetait a *Talks to Parents and Teachers*-ben (Beszéd a szülőkhez és tanárokhöz) fogalmazta meg. Az ő inspirálására alapította A. S. Neill Summerhill-t.⁸

A GYEREKEK OLDALÁN ÁLLNI

Bár sokan állítják magukról, hogy a gyerekek oldalán állnak, de az gyakran csak szólam. Egy „izmus” propagandistái, és számukra a gyerek csak nyersanyag. Hiányzik belőlük az a fajta tisztelet a gyerekekkel szemben, amiről Russell írt. Másokban túl nagy a hatalomvágy. Büszkélkednek a tanítványaikkal, de nem becsülik őket igazán. Vannak tanárok, akiktől az iskolában minden gyerek fél. Ők nem a gyerekeket szeretik, hanem önmaguk tekintélyét. Vannak tanárok, akik megszegyenítik, félbeszakítják a gyerekeket, helyrehozhatatlan károkat okozva ezzel.

Ma, amikor törvények tiltják a gyerekek fizikai bántalmazását az iskolában, tudjuk, hogy ezzel még nem hárítottunk el minden veszélyt. Azok a tanárok, akiknek

⁷ Homer Lane-ről (1875–1925) szóló oldal a magyar nyelvű Wikipédiában: http://hu.wikipedia.org/wiki/Homer_Lane

⁸ A. S. Neill és W. B. Curry barátok voltak, és sokat leveleztek egymással. Lásd: Curry, W. B. (1984) „All the Best, Neill” – Letters from Summerhill. Franklin Watts, New York.

attitűdjé olyan, hogy legszívesebben vernék a gyerekeket, utat találnak a gyerekek más módon való büntetéséhez. Az agresszív tanárok nem csupán közvetlen áldozataiknak ártanak, hanem azoknak a gyerekeknek is, akiknek szótlanul kell elviselniük az agresszív tanárok akár csak szóbeli tetteit.

Számos iskola van még ma is, ahol a szabályokat kizárólag a tanárok (vagy az igazgató) szabják meg, nem magyarázzák el azokat a gyerekeknek, a félelem segítségével tartanak rendet. Az ilyen iskolák diákjai nem vágnak szabad, felvilágosult és demokratikus társadalomra. Az ilyen iskolák vagy engedelmes „birkákat” nevelnek, vagy örök lázadókat, akik állandó konfliktusban állnak a tekintéllyel, a kormánnyal és az egész világgal.

NEVELÉS A DEMOKRÁCIÁKBAN – „IZMUSOK” NÉLKÜL

A demokratikus társadalom ideálja nem jelent egy újabb izmust – mint amitől korábban óvtam –, aminek a követése káros lehet a nevelésben. Mussolini fasisztákat akart nevelni a gyerekekből, Hitler náciakat, Sztálin fiatal kommunistákat. A demokrácia mindezekről különbözik, mert az emberi szabadságot hangsúlyozza. Mussolini számára a szabadság értéktelen dolog volt. Mindenkitől azt várta, hogy eszményítsék Olaszországot, és váljanak az olasz hódítások híveivé. Nem gondolta, hogy a gyerekeknek mint egyéniségeknek joguk van boldogságukat a maguk módján keresni. Számára az állam volt az elsődleges. Számomra az állam nem öncél. Csak az egyes emberek számítanak! Természetesen az emberek csoportokban élnek és kooperálnak egymással. Nem kívánunk Robin-

son Crusoe-k lenni. Viszont úgy érdemes együttműködni, hogy ez mindenki számára előnyös legyen. A kooperáció csak akkor gyümölcsöző, ha általa az egyének szab-

dabbak, jobbak, elégedettebbek lehetnek. Az egyének joga van ahhoz, hogy önmaga lehessen, és szabadságának csupán a többi ember hasonló igé-

nye szabhat határt. Így válhat valaki teljes emberré, elérve az önállóságot, az önazonosságot – ekként nem válik senki más hasonmásává. Azért hiszek a demokráciában, mert ez az a rendszer, amely a legkevesebb kényszert alkalmazza, amelyben – amennyire látom – a szabadság a leginkább virágozhat, és amelyben az emberek leginkább önmaguk lehetnek. Ezért nem akarok senkit demokratává formálni, hiszen ez önelentmondás volna. Egyszerűen olyan iskolákat szeretnék, ahol a gyerekek személyiségét tisztelik, és olyan társadalmat, ahol a felnőttek személyiségét is tisztelik. A szabad iskolák a szabad társadalom alapjai. Nincs arra remény – mint azt Bernard Shaw egyszer megjegyezte –, hogy azok a férfiak és nők, akiket szolgának nevelnek, felnőve szabaddá válnak.

A TISZTELET VALÓDI FORMÁI ÉS ELTORZULÁSA

Visszatérve Homer Lane-hez és ahhoz, hogy mit is jelent a gyerekek oldalán állni, eszembe jut egy eset, amikor az iskolás gyerekek közül valaki azt mondta egy újonnan érkezett tanárra: „Nem olyan, mint egy tanár, sokkal inkább olyan, mint ha egy volna közülünk.” Ezt hívta úgy Lane, hogy a gyerekek oldalán áll. Az ilyen tanár nem játssza meg magát, nem áll elő olyan értelmetlen dologgal, mint hogy fel-

a szabad iskolák a szabad társadalom alapjai

tétel nélkül tisztelni kell őt. A tiszteletnek vannak elfogadható formái:

1) A kölcsönös tisztelet, ami például a kereszténység alapelve is (Isten előtt mindannyian egyenlők vagyunk).

2) Megérdemelt tisztelet, amire valaki rászolgált – mert erkölcsösen viselkedik, nem pusztán az önző érdekeit nézi, intelligens, meg tud oldani dolgokat –, és amit a másik fél szabadon elismer.

3) Tisztelet, amit az idősek, a gyengék és a betegek iránt érzünk.

Ezek között azonban nem szerepel az a fajta tisztelet, amit a gyerekektől szokás követelni: hogy feltétel nélkül tiszteljék a tanárt. Pusztán a státusza miatt, nem azért, mert a tiszteletünket kiérdemelte volna. Valójában megalázkodást várnak el, e mögé rejtve a tanári szerep kiüresedését. Mindez a tradicionális iskolában gyakori, és a tanárok egymástól is ezt várják el.

Ennek ellentéte az a tanár, aki arra figyel, hogy a gyerekek mit szeretnének csinálni, mit szeretnének tudni. Az érdeklődés minden morzsáját észreveszi. Azt az érzést kelti, hogy azért van ott, az a szerepe, hogy segítse a tanulókat saját céljaik megtalálásában. Nem önmaga céljaira gondol. Ezért érzik a gyerekek, hogy az ő oldalukon áll.

A MEGBESZÉLÉSEK FONTOSSÁGA

Vegyünk egy konkrét esetet. A gyerekek kitalálták, hogy szeretnének egy hosszú kötelet egy fára erősíteni, hogy azon hintázhassanak. A tanárok közül néhányan azt gondolták, hogy ez veszélyes lehet, mert baleset, sőt haláleset is lehet belőle. És az iskola tanárai lennének a felelősek, ha ilyes-

mi történne. Ezért összehívtunk egy gyűlést. Ott voltak a gyerekek (7 és 10 év között), a tanárok, akiket érdekelt az ügy. Mindenki elismerte, hogy meg kell előzni a baleseteket. Tisztáztuk, lehetséges egy erős (de azért még élvezhető mozgásra, játékra alkalmas) kötelet biztonságosan felszerelni, és a felnőttek megígérték, segítenek a kötél rögzítésében. Ezek után megvitattuk, hogy milyen szabályok legyenek érvényesek (például, hogy hány gyerek lenghet egyszerre). Az egész gyűlés barátságos és együttműködő légkörben zajlott. Nem

volt *Ti* és *Mi*. Mindenki egy oldalon állt, mindnyájan arra kerestünk megoldást, hogyan élvezhetnék a gyerekek a kötélhintát anélkül, hogy kitörnék a

nyakukat. Az olyan, kifejezetten technikai kérdésben, hogy milyen erős legyen a kötél, azok a gyerekek, akiket nem fordítottak még felnőttelenségre, természetesen elfogadják a felnőttek javaslatát.

A kicsik (tizenkét év alattiak) csoportjaiban sok beszélgetés folyik a tanárok és a gyerekek között a tananyagról, az órarendről és egyéb dolgokról. A nagyoknál (a tizenkét év felettiekénél) a külső követelmények erősebbek, ezért ott a dolgok némileg másként vannak.

SZABÁLYALKOTÁS AZ ISKOLAGYŰLÉSEN

Nálunk a tanárok nagy hangsúlyt helyeznek a beszélgetésekre. A beszélgetésnek számos előnye van. Elősegíti a megértést, a valódi egyetértést. A beszélgetés során megtanuljuk meghallgatni egymást. Azt a döntést, amit mindent érdekelt részvételével hoztunk meg, könnyebben fogadja el még az a kisebbség is, aki magával a

érezik a gyerekek, hogy az ő oldalukon áll

döntéssel nem ért egyet. Ezáltal csökken annak a valószínűsége is, hogy a szabályt egyesek azért szegjék meg, mert az létezik.

Azok a gyerekek, akik hagyományos iskolákból érkeznek hozzánk, arra panaszkodnak, hogy nálunk nincs értelme megszegni a szabályokat. Ennek egyik oka az, hogy a szabályok jól fejezik ki az összes itt élő igényeit, másrészt vannak törvényes (alkotmányos) útjai annak, hogy szükség esetén hogyan változtassuk meg őket, ha valakinek valamilyen okból nem felelnek meg. Példák erre az uszoda körüli szabályok. Ezen szabályok szükségessége nyilvánvaló, de a tradicionális iskolákban ezeket egy felső tekintély határozza meg (igazgató, tanári kar) és erőlteti rá mindenkre. A szabályokat aláírással együtt kifüggesztik, és ezzel el van intézve. Nálunk mindez beszélgetések során születik, és a tapasztalatok révén, az önkormányzaton keresztül állandóan módosul. Mindenkinél van lehetősége érvelni és változtatásokat javasolni. Minden évben, amikor az úszószezon elkezdődik, az iskolagyűlésen felolvassuk és megbeszéljük az elmúlt év úszó-szabályait. A gyűlés végén pedig az összes szabályt megerősítjük. Mindennek az az eredménye, hogy mindenki érzi, hogy a szabályok az *ő szabályai* is, és ezért értelmetlen lenne megszegni őket vagy bármi módon a szabályok létét nevetségesé tenni. Ezért van az, hogy egész úszó-szezonok telnek el anélkül, hogy akár egy szabályt is megsértett volna bárki.

nálunk nincs értelme megszegni a szabályokat

AZ ISKOLAI ÖNKORMÁNYZAT TÖRTÉNETE

Az önkormányzat egy állandóan változó rendszer, nem lehet egyszer és mindenkorra

kitalálni. Az alapelvei persze fontosak, és szeretném, hogy elterjedjenek. Az egyik legfontosabb alapelv, hogy az iskola egy működő társadalom, nem csupán gyerekek és tanárok halmaza, ahol a gyerekek tanulnak és parancsoknak engedelmeskednek. Egy élő társadalom soha nem statikus, és még alkotmányos elvei is változhatnak egyik évről a másikra. Ha visszatekintünk az elmúlt századok történetére, akkor azt láthatjuk, hogy az erőszak helyére lassan a meggyőzés lép. Az embert meg lehet győzni, ha megmutatják neki cselekedetei lehetséges következményeit, ha felismerik, hogy van választási lehetőségük.

AZ ÖNKORMÁNYZAT KEZDETEI – A BIZALOM LÉGKÖRÉNEK KIALAKÍTÁSA

Amikor Dartington Hall vezetését 1931-ben átvettem, gyanakodva tekintettem az önkormányzatra. Az alapján, amennyire más iskolák önkormányzatait ismertem,

úgy gondoltam, túlzottan sokat kormányoznak és túl sok büntetést alkalmaznak. Nem szeretek főnökösdödni emberek felett, és azt sem szeretem, ha

valaki más főnökösdik felettük. Igazgatói működésem elején ezért arra törekedtem, hogy kevés igazgatás legyen, inkább a jóindulat kormányozzon. Így hát a kritika is többnyire a be nem avatkozás miatt ért.

A NAGYOK ÖNKORMÁNYZATÁRÓL

A Senior School (a felsőbbévesek iskolája) eleinte nagyon kicsi volt. Húsznál is kevesebben voltunk. Így a gyűlések meglehetősen informálisak voltak, és a beszélgetések

általában megegyezésre vezettek. Ilyen kis csoportnál ez nem ritka. Mivel soha nem fenyegettem büntetéssel, lassan azokban is oldódtak a szabályokkal, felnőttekkel, tekintéllyel és a büntetésekkel kapcsolatos beidegződöttségeik, akik hagyományos iskolákból jöttek.⁹

Az első két-három évben gyorsan növekedtünk, és ahogy a Senior School nagyobb lett, az iskolagyűlések egyre inkább elvesztették informális jellegüket. Javaslatomra a diákok választottak egy Igazgatói Tanácsadó Csoportot. Hetente találkoztunk, és minden általuk felvetett iskolai problémát megvitattunk. Egy nap arról beszélgettünk, mit lehetne tenni egy bántalmazó (bullying) diákkal. Hogy lássam, mit fognak szólni hozzá, büntetést javasoltam. A gyerekek magukból kikelve mondták: „Ezt nem teheti!”. Ebből láttam, hogy valami nagyon fontos történt, és így az én önkormányzattal szembeni korábbi idegenkedésem is oldódott.¹⁰ *Az eltelt három évben sokat beszélgettünk, s a gyerekek rájöttek arra, hogy a büntetés értelmetlen, a megbeszélés viszont hasznos; hatott rájuk az általam képviselt szemlélet.*

AZ ÖNKORMÁNYZAT KITERJESZTÉSE – A „BÜNTETÉS HELYETT MEGBESZÉLÉS”-KORSZAK KITELJESEDÉSE UTÁN

Az Igazgatói Tanácsadó Csoportot egyszerűen Tanácsnak neveztük el. Feladata a

a büntetés értelmetlen, a
megbeszélés viszont hasznos

szabályok elfogadása lett. Hatáskörébe csupán az egészségügyi kérdések nem tartoztak bele, mely egyértelműen az iskolavezetés, elsősorban az iskolaorvos feladatköre maradt. Bármilyen döntést, ami ezt a területet érintette, továbbítottunk a doktornak, illetve a vezető nevelőtanárnak, mielőtt életbe lépett volna.

Habár a Tanács megfogalmazhatott volna kritikát a tanításról, erre egyszer sem került sor. Fel sem merült kérdésként, hogy a Tanács kompetens-e ilyen ügyekben.

EGY BENTLAKÁSOS ISKOLA SAJÁTOSSÁGAI

Iskolánk bentlakásos intézmény, következésképpen a tanuláson kívüli idő nagy részében is együtt vagyunk. Sok mindent meg kell szervezni, többek között az étkezések körüli szolgáltatásokat is. Be kell tartatni a biciklizés és az uszoda körüli szabályokat. Problémás szituációkat kell orvosolni, s aztán azok megoldását ellenőrizni: lopásokat, betöréseket, rongálásokat. Különböző bizottságaink vannak, amelyek legtöbbje a Tanácsnak felel. Van egy könyvtári bizottság (amiben diákok és tanárok egyaránt képviselve vannak), egy színházzal és egy szórakozással foglalkozó bizottság is. Az iskolai bolt üzemeltetőit is a Tanács nevezi ki, és a bizottság neki tartozik felelősséggel.

⁹ Egy másik példáját annak, hogy a demokratikus gyűléseket hogyan lehet „bevezetni,” lásd Fóti Péter: A demokrácia nem magától értetődő, de nagyon erős c. cikkében. Letöltés: http://www.tani-tani.info/leonard_turton (2015. 10. 27.)

¹⁰ Homer Lane: A Little Commonwealth kezdetei. Letöltés: <http://www.demokratikusnevelés.hu/index.php/demokratikus-nevelés/demokratikus-iskolák/little-commonwealth/157-lane-little-commonwealth/> (2015. 10. 27.)

AZ ÖNKORMÁNYZAT HATALMÁNAK BŐVÍTÉSE

Az önkormányzatban eleinte én voltam az egyetlen felnőtt. Ennek az volt a következménye, hogy amikor olyan téma került terítékre, ami más felnőtteket is érintett, akkor azt kellett mondanom, hogy a döntés előtt természetesen konzultálnom kell velük. Ezért a döntéshozatal gyakran elhúzódtott. Ez azt az érzést váltotta ki a Tanács tagjaiból, hogy nincs igazi hatalmuk. Következésképp közömbösekké váltak. Úgy döntöttem ezért, hogy egészítsük ki a Tanácsot, és a többi felnőtt is kapjon direkt képviseletet. Mivel a napirendet mindig közzétettük az ülés előtt, a képviselőknek kötelessége volt, hogy beszéljenek azokkal, akiket képviselnek. Ugyanígy, a képviseltektől pedig azt vártuk, hogy véleményüket mondják el a képviselőjüknek. Azt is eldöntöttük, hogy az iskola bármely tagja személyesen eljöhessen a Tanácsba és ott előadhatja mondanivalóját (de szavazati jogot természetesen nem kap ezáltal). Így az iskolaorvos kivételével semmilyen más szervezet nem maradt, akivel külön kellett volna konzultálni, ezért a döntések szinte kivétel nélkül gyorsan megszülethettek. Ezzel a Tanács hatékonysága és vele a tagok aktivitása is nagyban javult.

A tanács hat diák tagját minden trimeszter végén titkos szavazással választottuk meg a következő trimeszterre. Minden jelöltet legalább hat diák kellett, hogy javasoljon. A senior iskola minden diákjának volt választójoga. A tanároknak és a nevelőtanároknak három képviselője volt, akiket a tanárok választottak, én pedig hivatalból voltam tag. Így tehát

a gyerekek voltak többségben. Ennek ellenére nem emlékszem olyan szavazásra, ahol a gyerekek és a felnőttek tömbként különböző véleményt képviseltek volna. Mindig voltak a különböző oldalakon gyerekek és felnőttek egyaránt.

A Tanács ülésvezetőjét minden trimeszter elején választjuk meg; bár erre nincs szabály, de hagyományosan egy gyereket. Ugyanezen a tanácskozáson választjuk meg a Tanács titkárát (akinek nem kell a Tanács tagjának lenni) és más kü-

lönféle tisztségviselőket, beleértve azokat is, akik a boltot vezetik.

A GYŰLÉSVEZETŐ KIVÁLASZTÁSA – INTÉZMÉNYI VÁLTOZÁSOK

Visszatérve a problémákra: a demokrácia egyik gyengesége, mint arra számos kritikus rámutatott, az, hogy a népszerűségtől megbabonázva alkalmatlan vezetőket választanak. Ez így történt nálunk is. Egy jó képességű gyereket megválasztottak ülésvezetőnek, akiről hamar kiderült, hogy megbízhatatlan. Alkotmányos válság alakult ki. A problémát úgy oldottuk meg, hogy a *választhatóságot* szűkítettük. Bár mindenkinek megmaradt a *szavazati joga*, a lehetséges jelölteket egy szűkebb körből választottuk ki: valaki emlékezett, hogy az uszodai szabályok között korábban felbukkant a megbízható (érett) tanuló fogalma. Az ilyen szerepre megválasztottak képesek voltak betartatni a szabályokat. Ennek mintájára a Tanács meghatározott egy kört: a felelős (érett) tanulók körét. A merítési bázis a Senior iskola minden tanulóját magába foglalta. Miután a felelős tanulókat megválasztották, a továbbiakban ez a

szélesebb testület lett a Tanács, és a közülük választott képviselők adták a Kormányt. A szélesebb Tanács egyszer egy hónapban ülésezik, de ezen kívül is, ha igény van rá. A Kormány hetente tartja üléseit. A Kormány döntéseit azonban két módon is felül lehet bírálni. Az egyik az én saját vétóm. *Erre azért van szükség, mert az iskola ebben a vonatkozásban eltér egy városállamtól. Az iskolaigazgató nem a gyerekeknek felelős, hanem az iskola alapítóinak.* Noha ezt a vétót eddig még sohasem alkalmaztam, meg vagyok győződve arról, hogy lennie kell. Az önkormányzat alapgondolata, hogy a tanulók, ahogyan a felnőttek is, tanulnak (és tanuljanak) saját hibáikból.

MI A LEGFONTOSABB AZ ISKOLÁBAN?

Sokan kritizálnak engem ezért a nézetért, legfőképp azzal érvelve, hogy az iskolában az a legfontosabb, hogy a gyerekek tanuljanak az órákon, és az önkormányzati tevékenység a tanulási idő rovására megy. Nekem ezzel szemben az a véleményem, hogy az oktatásnak abban kell segítenie, hogy a gyerekek teljes életet élhessenek, és az önkormányzati tapasztalatok fontos elemei a teljes életnek.

AZ IGAZGATÓI VÉTÓ

Ezt csak akkor használnám, ha a gyerekek biztonsága vagy egészsége egyértelműen veszélybe kerülne, például ha az uszodai szabályokat változtatná meg a Kormány

alkotmányos válság alakult ki

oly módon, hogy az a szakember szerint veszélyt okoz. De nehezen tudom elképzelni, hogy erre sor kerüljön, mivel a felnőtt szakértők érthetően és a gyerekek számára is elfogadhatóan szokták kifejezni a véleményüket. Úgy gondolom, a gyerekek a felnőttekhez hasonlóan ésszerűen gondolkodnak (talán még ésszerűbben, mint a felnőttek). Még ha nem is győznék meg őket az érvek, akkor sem hiszem, hogy azok ellenére cselekednének. A gyerekek nem konokok és nem keményfejúek.

A GYEREKEK FELELŐSEK ÉS ÉRZÉKENYEK

Ezen magam is sokszor meglepődtem, de a tapasztalat meggyőzőtt arról, hogy ha a légkör az ésszerű megbeszéléseket támogatja, és a felnőttek alkalmak arra, hogy segítsék őket a dolgok tisztázásában, akkor egy olyan testület, ahol a gyerekek adják a többséget, felelős döntéseket hoz az eléje kerülő kérdésekben, mindenki érzékenységet figyelembe véve. Ezt a légkört, melyben nincs megvitathatatlanság, a felnőttek teremtik meg.

AZ ÖNKORMÁNYZAT HATÁRAI

Természetesen tudom, hogy az iskolában a gyerekek kulturális szintjéhez kell a módszereket igazítani. De szeretném hangsúlyozni, hogy véleményem és tapasztalatom szerint sokkal többre van lehetőség, mint

azt sokan gondolják. Ezt más intézménybeli tapasztalatok is igazolják. Mindazonáltal több bizonyítékra lenne szükségünk, mert mind a mai napig csak kevés iskola merete a mi utunkat követni.

AZ ISKOLAGYŰLÉS ÖSSZEHÍVÁSA

A Kormány döntéseit az iskolagyűlés is felülbírálhatja. Az iskolagyűlésekre akkor kerül sor, ha azt valaki összehívta, mely három módon lehetséges:

1. Az iskolaigazgatónak joga van összehívni az iskolagyűlést. Ezt én akkor kezdeményezem, ha valami fontosat szeretnék bejelenteni, vagy valamin változtatni szeretnék, és erről kérem a véleményüket.

2. A Kormány két okból hívhatja össze az iskolagyűlést. Egyrészt akkor, ha valami nagy fontosságú ügyről van szó, aminek kapcsán lényeges, hogy mindenki megértse a problémát és a javasolt megoldást. Az iskola tagjai a Kormány döntéseiről annak jegyzőkönyvéből értesülnek, amelyet mindig kiteszünk az iskola különböző pontjain. Fontos dolgok esetén ez azonban kevés lehet. Ezért van szükség az iskolagyűlésre. Ugyanakkor, mivel a Kormány tagjai képviselőnek tekintik magukat, előfordul, hogy bár az ügy, amiről szó van, nem döntő kérdések körül folyik, mégis jobb, ha azt a legszélesebb körben megvitatjuk. Ekkor összehívjuk az iskolagyűlést, ami végül szavazással dönt.

3. Ha a Senior School tagjainak harmada aláír egy petíciót, akkor ennek nyomán is összehívható az iskolagyűlés. Ez is alkotmányunk része. Így aztán, ha valaki erősen ellenzi a Kormány valamilyen döntését, akkor, maga mellé támogatást szerezve, elmondhatja ellenvetéseit a gyűlésen. A gyű-

lés, amelyen a tanárok is részt vesznek és szavazhatnak, felülírhatja a Kormány döntését. Ennek nyomán már az is megtörtént, hogy a Kormány lemondott. Ilyen, petíció miatti iskolagyűlésre azonban ritkán kerül sor.

AZ ÖNKORMÁNYZAT A KISEBB GYEREKEK KÖRÉBEN

A kicsik (akik a birtok egy másik, több mint egy kilométerre levő épületében élnek és tanulnak) önkormányzatáról kevesebb a tapasztalatunk. Mind a Junior, mind a Middle School-ban vannak a Kormányhoz hasonló választott szervek. Ezek egy ideig jól működtek, de az utóbbi évben érdeklenségbe fulladtak. Fiatalabb gyerekek számára a képviseleti kormányzás kevésbé érthető, és az egész rendszer még sokkal inkább függ a domináns személyektől.

A kicsik esetében az érzelmi biztonságuk megköveteli, hogy a felnőttek kevésbé mondanak le irányító szerepükről. Ezért bizonytalanabbak vagyunk abban, hogy milyen *mechanizmust* találjunk az önkormányzatra. Ugyanakkor abban biztosak vagyunk, hogy náluk is a szabadság, a megbeszélések és a növekvő felelősség elveire kell alapoznunk. Úgy találtuk, hogy ebben a korosztályban az *alkalmi bizottságok* működnek legjobban. Például, ha látjuk, hogy a gyerekek gondatlanok

és biciklijeik nem biztonságosak vagy veszélyesen bicikliznek, akkor összehívjuk az iskolát és bicikli-bizottságot választunk. Az a tapasztalatunk, hogy ha általános bizottságról vagy

összehívjuk az iskolát és bicikli-bizottságot választunk

tanácsról van szó, a gyerekek alkalmatlan társaikat választanák meg, mert számukra még nagyon elvont annak kérdése, hogy ki lenne jó törvényhozó. Viszont majdnem biztosan nagyszerű bicikli-bizottságot hoznak lét-

re. (Hasonlóképp más *speciális* célra létrejött bizottsághoz.) Egy ilyen bizottság elvégzi feladatát, majd feloszlik, és egy másik bizottság követi majd, más célra. Véleményem szerint annyi felelősséget kell adni a gyerekeknek, amennyit csak lehetséges, anélkül, hogy túlterhelnénk őket.

annyi felelősséget kell adni a gyerekeknek, amennyit csak lehetséges

iskolagyűlésen ilyen egyetértés. Ugyanakkor azt is megmondtam, hogy ha úgy gondolják, hogy hibás parancsokat adtam, akkor azt is mondják meg nekem – ha egyáltalán még élek. Éppen ezért nem volt semmi tiltakozás az óvóhelyre vonulási gyakorlatok során

MILYEN VILÁGRA KÉSZÍTJÜK FEL A GYEREKEKET?

Könnyen föl lehetne hozni érvelésem ellen, hogy mi a gyerekeket egy olyan világra készítjük fel, amelyben a demokrácia elvei és értékei érvényesülnek, de vajon így marad-e? Lehet, hogy a világ veszélyes lesz, háborúkkal teli, és tagadja majd a demokráciát. Ebben a világban azt fogják majd elvárni az egyéntől, hogy parancsoknak engedelmeskedjen, anélkül, hogy kérdéseket tenne fel. Vajon nem kéne a gyerekeknek ezt (is) megtanulni?

Valóban vannak helyzetek az életben, amikor nincs idő érvelni, de azt is gondolom, hogy a gondolkodó emberek (gyerekek is!) az ilyen helyzeteket pontosan fel tudják ismerni.¹¹

Ilyen eset volt az, amikor a háború kezdetekor (1939-ben) összehívtam az iskolagyűlést és elmagyaráztam, hogy egy fenyegető bombatámadás vagy egy esetleges invázió esetén nem lenne idő arra, hogy megbeszéljük a teendőket. Elmondtam nekik, hogy ebben az esetben parancsokat fogok osztogatni, amiknek engedelmeskedniük kell majd, ugyanúgy, mint egy régimódi iskolában. Ezt mindenki megértette és egyet is értett vele. Soha korábban nem volt az

sem, mert mindenki megértette, hogy erre szükség van. Tanulóinknak, akik bevonultak a hadseregbe, soha nem voltak problémáik a fegyelemmel. Amikor azonban a fegyelem *nem szükségszerű*, hanem öncélú és indokolatlan, akkor a szabadságra nevelt emberek tiltakoznak, és nem engedelmeskednek szóttanul.

Ezért én nem hiszek abban, hogy gyerek- és fiatal korban hozzá kellene szoktatni őket a feltétlen engedelmeséghez. Ez a gondolat túl könnyűvé teszi a diktátorok életét!

Az élhető világhoz – és ez azt jelenti, hogy a szabadság és a demokrácia fennmarad – olyan emberek kellene, akik se nem diktátorok, se nem szolgák, se nem a rend ellenségei. A mi szabadságunk a törvények határai között érvényesülhet. Ez az elv civilizációnk központi gondolata (és ez az, amit állandó kihívás/támadás ér). Mi az iskolai önkormányzattal ezt a gondolatot igazoljuk és támogatjuk.

Természetes például, hogy ha egy vonaton a kalauz felszólít valakit, hogy ne dohányozzon, akkor a kalauznak engedelmeskedni kell. Aminek ilyenkor engedelmeskedünk, az nem a kalauz, hanem a törvény, amire a kalauz figyelmeztet bennünket. Ha ugyanez a kalauz el akarná venni tőlünk az újságot, amit olvasunk, azon az alapon, hogy nem ért egyet annak politikai vonalával, felháborodottan tiltakoznánk. Egy totalitárius államban ez nem

¹¹ Fóti Péter: Partnerségre épülő társadalmat (és iskolát) a zsarnokság helyett. Letöltés: <http://www.demokratikusnevelés.hu/index.php/cikkkek/23-foti-peter/192-foti-partnerségre-epulo-iskola> (2015. 10. 27.)

lenne ilyen könnyű, mert ott könnyen előfordulhat, hogy a kalauz egyben kém is, vagy az egyetlen párt ügynöke. Ilyen esetben nem lehet megmondani, hogy a törvények hatálya meddig terjed. A kalauz hatalma ilyenkor túlnyúlik a feladatkörén (fenntartani az utazási szabályok által meghatározott rendet). Ez a példa a szabad társadalmakat jellemzi, míg a kiszámíthatatlan tekintély a diktatúrákban szokásos. Éppen ezt szeretném látni az iskolákban is. A tekintélyelvű iskolákban gyakran elmosódott, „mit tehet meg a kalauz”. Ezek az iskolák gyakran követték a

a demokráciák azért
vallanak gyakran kudarcot,
mert az iskoláik ritkán
próbálkoznak iskolai
demokráciát teremteni

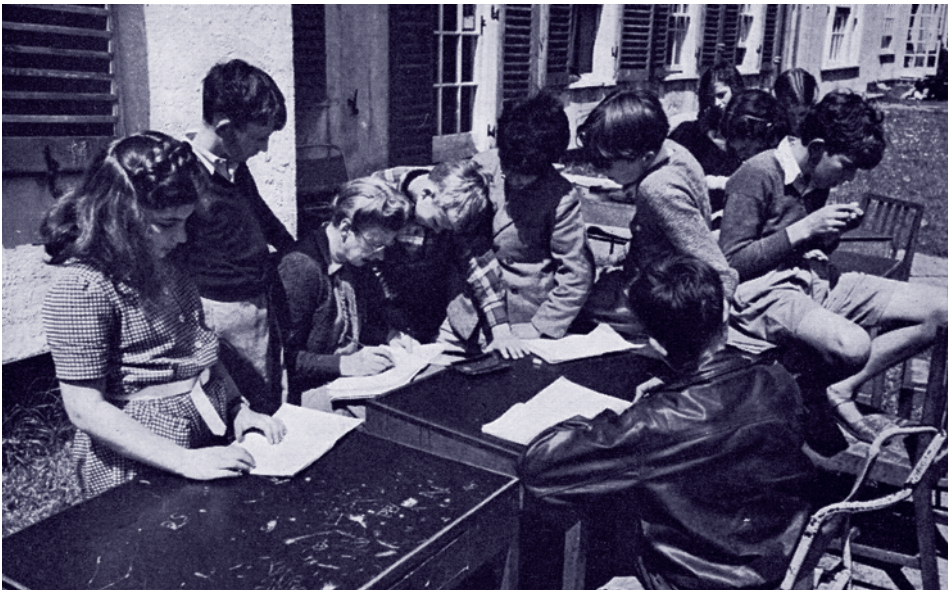
diktatúrák magatartását. Nem volt véletlen, hogy Hitler, hatalomra jutva, betiltotta az alternatív iskolákat. Ezek az iskolák

arra emlékeztették az embereket, amit Hitler szeretett volna, ha elfelejtenek.

A demokráciák azért vallanak gyakran kudarcot, mert az iskoláik ritkán próbálkoznak iskolai demokráciát teremteni.

Pedig a demokrácia érté-

keit érezni is kell, nem csupán megtanulni. Ezért az állampolgárságról szóló *oktatás*, akármilyen hasznos is, nem helyettesítheti az állampolgári lét megélt *tapasztalatát*.

FÓTI PÉTER

A Dartington Hall-i demokratikus iskola W. B. Curry irányítása alatt II.^{1,2}

„Iskola, amit a barátaim haladónak, ellenségeim bolondnak tartanak”

AZ ISKOLAI TÖRVÉNYEK BETARTÁSA – SZÜKSÉG VAN-E BÜNTETÉSEKRE?

Amikor az iskolában hozott törvények betartása kerül szóba, akkor óhatatlanul felmerül a kérdés, lehetséges-e ez büntetések nélkül. Az általános felfogás azt mondja, hogy büntetések nélkül lehetetlen fenntartani a rendet. Rengeteg olyan beszélgetésen, gyűlésen vettem részt, ahol valamilyen törvénybe ütköző cselekedetről beszélgettünk, és a büntetések problémája felmerült.

Ami erről a témáról nekem legelőször is eszembe jut, az a büntetések használatlansága. Saját iskoláztatásom utolsó évében főprefektus voltam, és feladataim közé tartozott a büntetések ellenőrzése. Így nagyon gyakran láttam ugyanazokat az arcokat. Ha a büntetések használtak vol-

igenis terjeszteniünk kell azt a felfogást, hogy kizárólag a megértésre akarunk támaszkodni

na, nyilván nem kerültek volna újra élém. Őket az iskolaigazgató gyakran verte meg (Angliában 1987-ig megengedett volt az iskolákban a testi fenyítés). Erre persze lehet azt mondani, hogy a verések (büntetések) nélkül a helyzet még rosszabb lett volna, de a tény attól tény marad, hogy a büntetések nem javítottak a helyzeten. A büntetés

arra jó lehet esetleg, hogy elrettentsen a szabályszegéstől. Valóban, egy motoros a büntetéstől való félelmében tartózkodhat a gyorshajtástól, de a büntetés nem éri el azt, hogy át is gondolja, hogy a gyors-

hajtás egyaránt veszélyt jelent saját maga és a többi ember számára is. Sajnos ezt a belátást ma nem tudjuk mindenkivel elfogadtatni. Ezért marad számunkra a büntetés, és az, hogy a notórius gyorshajtóktól elvesszük a jogosítványukat. Ez a felnőttek világára igaz, de a gyerekek esetén más le-

¹ W. B. Curry: *Education for Sanity* című műve első fejezetét (1–38. o.) fordította, összefoglalta: Fóti Péter. William Heinemann LTD, London – Toronto. 1947.

² A fordítást Széger Katalin ellenőrizte és javította.

hetne a helyzet. Itt igenis terjesztenünk kell azt a felfogást, hogy kizárólag a megértésre akarunk támaszkodni.

Hogy ezt megvilágítsuk, vegyünk egy másik esetet. Ha egy gyerek ellop valamit, és ezért megbünteted, akkor ebből biztosan megérti azt, hogy te ellenzed a lopást. De ettől még nem fogja tudni, hogy miért ne lopjon, és a lopásra készítő motivációi szintén a homályban maradnak számára. Amit a büntetéssel elértél, az nem más, mint hogy egy új motívumot adtál viselkedéséhez: a büntetéstől való félelmet. Ez lehet, hogy hatásos lesz. Hatásos lesz, ha a tanár, vagy aki a büntetést kiszabta, a közelben van. Ez minden ilyen módszer rákfenéje. Addig működik, amíg téged lát, de viselkedését nem belső meggyőződés motiválja. Ha hátat fordítasz, akkor minden kezdődik előlről. Olyan ez, mint amikor a faluban mindenki iszik és garázdálkodik, mert a falusi rendőr megbetegedett. Nyilván vannak iskolák, ahol a helyzet nem ilyen tragikus, de biztosan sok olyan is van, ahol így folynak a dolgok.

Nálunk a gyerekek viselkedésében nincs semmi különbség attól függően, hogy a tanár az osztályban tartózkodik-e vagy sem. Ezt számos látogató is megerősíti, köztük sok olyan, aki mint leendő tanár jött hozzánk, és módjában volt hosszabb ideig megfigyelni a folyamatokat.

Mindezzel nem azt akarom mondani, hogy nálunk ne lennének – mint minden iskolában – hangoskodók, csibészek és lusta gyerekek. Csak annyit állítok, hogy nálunk nem létezik az a fajta feszültség, ami rögtön zajongásban jut kifejeződésre, abban a pillanatban, ahogy a tanár megfordul és háttal áll az osztálynak. A gyerekek azért dolgoznak, mert *elhatározták*, hogy dolgozni fognak. Bármilyen legyen is a motivációjuk, az biztos, hogy nem a büntetéstől való félelem.

A BÜNTETÉS HATÁSTALANSÁGA ÉS ALTERNATÍVÁI

Szeretném még egy példával megvilágítani, hogy miért nem tudja a büntetés az igazi motivációt feltárni az elkövetőben. Még a háború előtt volt nálunk egy lány, akiről azt gyanítottuk, hogy pénzt lopkodott a többiektől. A lány minden esetben tagadta a tettét. Sokáig nem volt bizonyítékunk. Próbáltam időközben többet megtudni róla. A szülei szegények voltak, a lány ösztöndíjjal tanult nálunk. Szülei legkisebb és nem kívánt gyereke volt, az anyja már a terhessége kezdetétől elutasította a születendő gyermeket. Kislánykorában az apja verte, és a családban az volt a rend, hogy a rossz cselekedetekért büntetés jár.

Félős gyerek volt, visszahúzódó, nem nagyon voltak barátai. Végül aztán egy újabb esetén biztossá vált, hogy ő vette el társa hét schillingjét. Ezúttal is tagadott. Elmagyaráztam neki, hogy nem azért faggatom, hogy megbüntessük, hanem azért, hogy tisztázzuk az ügyet. Úgy tűnt, hiába.

Egy óra múlva egy üzenetet csúsztatott be a szobám ajtaja alatt. Az állt benne, hogy ő lopta el a pénzt, de nem volt képes bevallani. Ez után már nyíltan tudtunk beszélgetni. Az érzéseiről is. Azt mondtam neki, hogy kezdjük újra, és a kárt mi térítjük meg helyette. Megkönnyebbülve hagyta el a szobámat. Arra számítottam, hogy újra előfordulhat az eset, és nekem újra a zsebembe kell majd nyúlnom, de erre nem került sor.

Bár nem vagyok pszichológus, de úgy látom, hogy a bűnöző gyerekek általában a szeretethiányos, elhanyagolt gyerekek közül kerülnek ki, akik megfosztattak valami fontostól. Ezért, ha büntetéssel igyekeznek rájuk hatni, akkor a maguk részéről gyűlölettel fognak erre válaszolni, és azok a hatások, amik bűnözővé tették őket, csak újabb elemekkel gyarapodtak. De ezek csökkenthetők, ha valaki kedvességgel, segítséggel, megértéssel fordul feléjük.

A KERESZTÉNY CIVILIZÁCIÓ IS EZT A NÉZETET VALLJA

Mindez sokaknak nagyon furcsán hangzik, holott ez nem más, mint valami jó tettel válaszolni a rosszra, ami pedig a kereszténység egyik alapelve.

Nem tudunk csodákat tenni, és számos olyan eset fordul elő, amikor az iskola minden erőfeszítése kevés a segítséghez.

Néha pszichológushoz kell fordulnunk, vagy másfajta lelki segítséget nyújtó szervezethez. Én tehát nem azt mondom, hogy nálunk van a bölcsek köve, hanem azt állítom, hogy *a büntetés nem nevelési eszköz*. Inkább

nem teszek semmit, és várom a csodát, minthogy olyasmit tegyek, amiről a csontjaimban érzem, hogy helytelen.

inkább nem teszek semmit, és várom a csodát, minthogy olyasmit tegyek, amiről a csontjaimban érzem, hogy helytelen

W. B. Curry

AZ ISKOLAI BÁNTALMAZÁS (BULLYING)

A gyerekek egymás közötti erőszakos cselekedetei esetén is gyakran hangot kap az az álláspont, hogy meg kell mutatni annak, aki a másikkal erőszakos volt, hogy mit is jelent erőszakot elszenvedni. Holott ez értelmetlen, hiszen aki erőszakoskodik, az már pontosan tudja, milyen az erőszakot elszenvedni. Nem feltételezi azt, hogy az áldozata szeretni fogja azt. Úgy bántja a másikat, hogy közben tudja, mit csinál, és hogy amit tesz, az fáj. Megtanítani neki, „hogy milyen az, ha valaki bánt” – tökéletesen felesleges. Erre valaki azt mondja, hogy ebben az esetben a büntetés illeszkedik a tethez, de erről nincs szó. Inkább azt

mondhatjuk, hogy a büntetés megismétli a tettet. Hogyan is lehetne valakit meggyőzni arról, hogy az erőszak értelmetlen, miközben rajta éppen erőszakot alkalmazol?

A VERBÁLIS ÉS FIZIKAI ERŐSZAK ÉLVEZETE

Lehet, hogy a büntetés, amit valaki az általa elkövetett erőszakért elszenved, arra készíti, hogy rövidtávon lemondjon az erőszakról. Így a büntetés átmenetileg eredményes lehet. Mégis, a büntetéssel semmit sem tettél azért, hogy a benne levő gyűlöletet csökkentsd. Sőt valószínűleg növeltél is azt. Ha megtehetné, feltételezhető, hogy veled szemben is erőszakos lenne,

akár szavakban, akár tetteiben. Lehet, hogy erről álmodik. Szeretne bántani téged, de nem teheti meg. Egy napon elhagyja az iskolát, és tovább működik benne a bosszúvágy. Lehet, hogy egy gyárban egyszerű művezető lesz, lehet, hogy egy hivatalnok vagy katonatiszt. Lehet, hogy férj, feleség, apa vagy anya lesz. Lehet, hogy iskolaigazgató lesz, vagy iskolai tanár. Ezekben a szerepekben meglesz a lehetősége arra, hogy erőszakot alkalmazzon.

Különösen az utóbbi két esetben, otthon és az iskolában találkozhat gyerekekkel, akiknek kevés védelmük van az erőszakkal szemben. Hová lesz itt annak a büntetésnek a hatása, amit te adtál neki azért, hogy ne erőszakoskodjon? Csak annyit értél el, hogy kitoltad az időpontot, amikor erőszakosan viselkedhet. Csak ennyi lenne a szereped, hogy a félelemmel megakadályozd egy ideig, hogy erőszakoskodjon? Valójában az lenne a feladatod, hogy a szívében lévő gyűlöletet barátság-

az lenne a feladatod, hogy a szívében lévő gyűlöletet barátságossággal és megértéssel feloldd

gossággal és megértéssel feloldd, hogy ne akarjon erőszakoskodni. Ez a nehezebb dolog, és nem mindig sikerül. De az egyetlen dolog, amit érdemes megpróbálni.

AMIKOR EGY CSOPORT KÍNOZ VALAKIT

Ez is előfordul, bár az olyan iskolában, mint a miénk, ahol a gyerekek nagy szabadságot élveznek, nagyon barátságos a hangulat. Amit mi kínnásnak hívunk, azt más iskolában csak cikizésnek neveznék. Amit ott kínnásnak neveznek, az nálunk elő se fordul. Vannak gyerekek, akik szinte kihívják maguk ellen a sorsot. Jellemző tulajdonságuk: külsejük nem kellemes és/

vagy könnyen dühbe jönnek. A gyerekekben pedig van egyfajta vadság, ami egy ilyen gyerek esetén könnyen elindíthatja a lavinát.

Ilyen esetekben igyekeznem szoktam, hogy

találkozzak az egész csoporttal, az áldozat jelenléte nélkül – például mikor fodrászhoz ment vagy fogorvoshoz. Ezt el lehet valahogy intézni. A többi gyerekekkel találkozva meg szoktam őket kérdezni, hogy milyen tapasztalataik voltak az áldozattal kapcsolatban. Segített az, amit a csoport csinált az áldozattal, és jobbá vált-e a helyzet és az áldozatuk viselkedése, vagy bármi, ami megindította a vele kapcsolatos erőszakot? Ezekből a beszélgetésekből az szokott lezűrődni, hogy a kínnás csak rosszabbá teszi a helyzetet, és rosszabbá teszi az áldozatot is. Ezen a ponton szinte kivétel nélkül elhatározzák a gyerekek, hogy felhagynak társuk kínnásával. Gyakran jelentkeznek a csoportból, hogy a jövőben nem hivatalos

megfigyelők lesznek, akik segíteni fognak megfékezni az áldozat kínzását.

A megfigyelő feladata, hogy adott esetben, ha jelei mutatkoznának, hogy valaki meg akarná szegni, figyelmeztesse a többieket a közösen elhatározott megállapodásra. Ez a módszer számos esetben működött, sőt jobban működött, mint egyéni esetekben. Csak nagyon komoly neurotikus kényszer lendít túl valakit a megállapodáson, ha egyszer beismerte, hogy a társa kínzása – ami ugyan neki örömet okoz – a másikat még inkább rossz felé taszítja. Az ilyen esetek valóban speciális kezelést igényelnek.

Szókratész jegyezte meg egyszer, hogy senki nem bűnözik akaratlanul.³ Ez biztosan nem igaz a felnőttekre. Ha sokan közülük nem hágták volna át ezt a határt, akkor az elmúlt harminc év története egészen máshogy alakult volna. Mindazonáltal úgy találtam, hogy a gyerekek esetében igaz Szókratész mondása azokra, akik szeretetet és biztonságot kapnak, és akikkel ésszerűen/igazságosan és humánusan bánnak gyerekkorukban. Az ő esetükben biztosak lehetünk abban, hogy a közösen hozott döntésekről valóban azt gondolják, hogy azokat követniük kell.

AZ ISKOLA ÖSSZETÉTELE

Az iskolában mindig sokféle, a fejlődés különféle fázisaiban levő gyerek található. Vannak, akik kisgyerekként kerültek ide, és most, 12 év után a Senior School végzősei, mások éppen most jöttek. Vannak, akik jó otthoni körülmények közül jönnek, és vannak, akik mindezt nem kapták meg.

Vannak, akiket azért küldtek hozzánk, mert a szülők hisznek ebben a fajta iskolában, és ennek megfelelően nevelték is gyerekeiket. Aztán vannak olyanok is, akiknek a gyerekei kudarcot vallottak a tradicionális iskolákban, így a szülők elhatározták, hogy tesznek egy kísérletet az egyik ilyen „bolond” helyen, mint a mi iskolánk. Így kerülnek az iskolába problémás gyerekek, mert a szülők sok esetben igyekeznek eltitkolni a dolgokat. Így aztán, ha a mi iskolánk 100%-os sikereket tudna is

elérni (amit persze nem tud!), akkor is mindig lenne nálunk probléma, konfliktus és nehézség. Egy iskola, ami azt állítja

magáról, hogy nála minden rendezett, szép, tiszta, nyugodt és rendes, az nekem gyanús is lenne.

A NEMZETEK KÖZÖTTI BÉKE ÉS A CSALÁDI BÉKE ÖSSZEFÜGGÉSE

Az Atlanti Charta 8. pontja kimondja, hogy tartózkodni kell a nemzetek közötti erőszaktól. Ha azt szeretnénk, hogy ez egyszer valóra is váljon, akkor tartózkodnunk kellene az erőszaktól az otthonokban és az iskolákban is. A béke itt kezdődik. Egyesek azt vallják, hogy minél nagyobb a bűn, annál súlyosabbnak kell lennie a büntetésnek is. Ezzel sem értek egyet. Nagy problémák általában erős érzelmi állapotokra utalnak. Amíg kisebb jelentőségű ügyekről van szó, addig el tudok képzelni a korrekció érdekében büntetéseket, egy-egy kisebb pénzbüntetést is. Ha ilyen ügyekről van szó az iskolában, akkor magam ugyan nem szoktam ilyeneket javasolni, de nem is el-

³ Max Maxwell: *A Socratic Perspective on the Nature of Human Evil*. Letöltés: http://www.socraticmethod.net/socratic_essay_nature_of_human_evil.htm (2015. 10. 27.)

lenzem őket erőlesen. Azonban ha erős érzelmekről és szélsőséges tettekről van szó, akkor a büntetés többet árt, mint használ, és ezért erősen ellenzem azt. Ha ilyenkor büntetésre gondolunk, akkor inkább a kannibalizmus felé, és nem a béke irányába teszünk lépéseket.

AMIKOR GYEREKEKTŐL MEG KELL VÁLUNK

Bár erre büntetésként szokás gondolni, én nem feltétlenül tartom annak. Vannak gyerekek, akik megfontoltan szembesze-
gülnék az iskolai szabályokkal, amelyeknek célja a gyerekek jóllétének biztosítása. Egy iskola szabad intézmény, nem pedig börtön. Itt senki nem diktálhatja egyedül az együttélés szabályait. Minden közösségnek vannak szabályai, amit annak tagjai be kell, hogy tartsanak, és aki ezeket nem hajlandó betartani, annak el kell hagynia a közösséget. Hasonló helyzet állhat elő például egy beteg gyerek esetén is, aki speciális kezelést igényel. Egy ilyen gyerek jelenléte is túlzott terhet jelenthet a többieknek, miközben maga sem tud eleget profitálni az iskolából. Ebben az esetben sem úgy gondolkodom erről, mint büntetésről.

KINEK JÓ A MI ISKOLÁNK?

Botorság volna azt állítani, hogy az iskolánk minden gyereknek megfelel. Annnyit mindazonáltal állítok, hogy azoknak a gyerekeknek, akik korai gyerekkorukban jó légkörű családokban éltek, a mi iskolánk szabadsága és önkormányzata nagyszerű lehetőségeket biztosít. Mivel sok gyerekünk körülményei nem ilyenek, ezért számos kivétel lehetséges, az iskolának jogában áll eldönteni, hogy kit fogad be és kit nem.

AZ ISKOLARENDSZER KÖTELEZŐ JELLEGE / AZ ISKOLAKÖTELEZETTSÉG

Az iskolarendszer kötelező volta nem pedagógiai, hanem politikai és gazdasági okokban keresendő. Szerintem az ideális az, ha az iskolalátogatás nem kötelező. Az iskolakötelezettség igazi oka az, hogy ezzel lehet megakadályozni, hogy a gyerekeket gazdaságilag kizsákmányolják. Ha ez az ok nem létezne, mást nem tudnék felhozni a kötelezőség mellett. Ha eltörölnék a kötelező iskolalátogatást, az iskolák nagymértékű és gyors fejlődésnek indulnának, hogy olyan helyekké váljanak, mint a mi iskolánk, ahová a gyerekek szívesen jönnek.

Nem kétséges, hogy talán születésüknél fogva vagy talán rossz családi viszonyok miatt vannak agresszív, antiszociális gyerekek, akik nem tudnak a mi iskolánkba beilleszkedni. Számukra kell, hogy létezzenek speciális intézmények. Nincs tapasztalatom arról, hogy hogyan kellene egy ilyen intézményt vezetni. De az, hogy ilyen

gyerekek vannak, nem teszi kétségessé az elméletemet, mint ahogyan a börtönök és az elmeógyógyintézetek léte sem kérdőjelezi meg, hogy a normális polgároknak joguk van a polgári szabadságra és a polgári jogokra. Az, hogy egy kisebbségnek bizonyos okokból az átlagosnál nagyobb korlátozások között kell élnie, nem jelentheti, hogy a többség jogait, szabadságát korlátozzuk. Korábban a gyerekekkel úgy bántak, mint ha többségében bűnözők vagy elmebetegek lennének, akiknek állandó korlátozások és felügyelet alatt kell élniük. „Nézd meg, mit csinál Johnny, és szólj neki, hogy hagyja abba.” Akivel így viselkednek, az úgy fog reagálni, hogy azután valóban igényelni is fogja ezt a fajta nevelést. Ez volt a viktoriánus kori iskolák ördögi köre is. Ezt az ördögi kört kellene egy olyannal helyettesíteni, ami a jó tulajdonságokat hozza ki a gyerekekből.

HUMÁNUS ÉS ÉSSZERŰ NEVELÉS MINDEN GYEREK SZÁMÁRA

Ha humánusan és felvilágosultan bánsz a gyerekekkel, akkor humánus és felvilágosult emberek válnak belőlük. Nincs bizonyítékom arra, hogy ez minden gyerekre igaz lenne. Arra azonban van bizonyíték, hogy a gyerekek többségét a rossz körülmények és a korai testi és lelki nélkülözések olyan mértékben károsítják, hogy ezek a gyerekek aztán nem, vagy csak nagyon nehezen tudnak a normális gyerekek közösségeibe beilleszkedni. Nekik speciális intézményekre van szükségük, de ezekben az intézményekben sincs arra szükség, hogy durván bánjanak velük! Homer Lane⁴ és David Wills⁵ is megmutatta, hogy a progresszív módszerek jól alkalmazhatók a bűnelkövető gyerekek körében is.

⁴ A fiatakorú bűnelkövetők számára létrehozott „Little Commonwealth” vezetője. (<http://infed.org/mobi/homer-lane-and-the-little-commonwealth/>)

⁵ Angol terapeuta és szociális munkás. (<http://www.quakersintheworld.org/quakers-in-action/182>)

